

K filosofii dějin Arthura C. Danta a problému historické podmíněnosti narativních rámců¹

Šárka Lojdová

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha
s.lojdova@seznam.cz

Abstract:

On Arthur C. Danto's Philosophy of History and the Problem of the Historical Conditionality of Narrative Frameworks

Arthur C. Danto's philosophical study of history is overshadowed by his more famous texts in the area of the philosophy of art. In the current discussion on the philosophy of history it follows then that the thematization of Danto's conception of narrative and narrative sentences predominates. The author of this article instead focuses on the retrospective character of the uncovering of the meaning of historical events by Danto and argues that not the only the meaning of the given events is historically conditioned, as Danto claims, but also the narrative through which the significance is communicated. Although Danto does not address this problem, this study aims to show that this thesis is consistent with his philosophy. Narratives and historical texts in general are representations in Danto's sense of the word, and all representations are, in their essence, also historical. This fact is clearly revealed in Danto's texts about art, and it is on these that the author's argument is based.

Keywords: Arthur C. Danto, philosophy of history, historicity, narrative, retrospective interpretation

DOI: <https://doi.org/10.46854/fc.2022.2r.285>

1 Studie vznikla v rámci projektu SVV „Kontinuita a diskontinuita ve filosofii, literatuře a umění“, řešeném na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy.

„Jestliže filosofie maluje svou šed' šedě,
pak zestárla jedna podoba života
a šedou šedí ji nelze omladit, nýbrž jen poznat;
Minervina sova začíná létat teprve za soumraku.“²

Úvod

Formulace Georga Wilhelma Friedricha Hegela z předmluvy k jeho knize *Základy filosofie práva* pregnančně vystihuje povahu chápání historického vysvětlení, jehož autorem je americký filosof a kritik umění Arthur C. Danto. Toto vysvětlení představuje jedno z hlavních témat jeho filosofie dějin. Zátlmco v centru Hegelovy úvahy se nachází svět a filosofie, jež je vždy za vývojem světa pozadu a poznává a interpretuje jej retrospektivně, ústředním předmětem Dantovy úvahy jsou dějinné události, jimž však můžeme adekvátně porozumět pouze ze zpětného pohledu.³ Dantova filosofie dějin má totiž retrospektivní charakter, takže budoucnost, jak dále objasním, je považována za integrální součást historického vysvětlení v tom smyslu, že budoucí události zpětně dotvářejí význam událostí minulých. Ačkoli jsou v současné filosofii dějin a historiografii tematizovány především Dantovy myšlenky

2 Hegel, G. W. F., *Základy filosofie práva*. Přel. V. Špaček. Praha, Academia 1992, s. 32. Na metaforickou relevanci Minerviny sovy pro Dantovu filosofii dějin upozorňuje Frank Ankersmit. Viz Ankersmit, F., *History and the Tragedy of Human Existence*. In: Herwitz, D. – Kelly, M. (eds.), *Action, Art, and History*. New York, Columbia University Press 2007, s. 188. Význam této citace pro vlastní filosofii, konkrétně filosofii umění, zmiňuje i sám Danto. Srov. Danto, A. C., *Beyond the Brillo Box*. Berkeley – Los Angeles – London, University of California Press 1992, s. 9. Obecně se však Danto proti Hegelovu přístupu k dějinám ostře vymezuje a považuje Hegelovy názory za příliš spekulativní a nevědecké. Viz Danto, A. C., *Narration and Knowledge*. Revised Edition. New York – Chichester, Columbia University Press 2007, s. 14. (V celé studii odkazuji v případě *Narration and Knowledge* právě k tomuto revidovanému vydání.) Předmětem Dantovy kritiky je při tom především Hegelova *Filosofie dějin* (srov. Hegel, G. W. F., *Filosofie dějin*. Přel. M. Váňa. Pelhřimov, Nová Tiskárna Pelhřimov 2004). K této problematice srov. též Goehr, L., *Afterwords: An Introduction to Arthur Danto's Philosophies of History and Art*. *History and Theory*, 46, 2007, No. 1, s. 1–28.

3 Tento pojem přejímám od Davida Carra, který „zpětný pohled“ [*hindsight*] explicitně spojuje s Dantem a zdůrazňuje, že byl jeho vhléd týkající se zpětného pohledu, tj. zpětné reinterpretace faktů z hlediska historiografie, přelomový. Srov. Carr, D., *Reflections on Temporal Perspective: The Use and Abuse of Hindsight*. *History and Theory*, 56, 2018, No. 4, s. 71–80; týž, *Place and Time: On the Interplay of the Historical Points of View*. *History and Theory*, 40, 2001, No. 4, s. 153–167.

týkající se povahy narativu a vymezení narativních vět,⁴ osobně považuji za klíčový právě tento retrospektivní charakter historického poznání.

V následujícím pojednání je mým cílem ukázat, že historické události jsou v Dantově pojetí reinterpretovány nejen vzhledem k budoucím událostem a nově zjištěným faktům, ale také – a především – z hlediska nově utvářených kontextů a rámců, které jsou, jak hodlám demonstrovat, stejně tak historicky podmíněné, jako interpretace samotných událostí. Ačkoli se Danto tomuto tématu v rámci filosofie dějin explicitně nevěnuje, lze tento moment vysledovat v jeho filosofii obecně. Má argumentace bude vycházet z Dantova pojetí reprezentace, kterou chápe široce, tj. jako zastřešující pojem všech popisů a zobrazení, jejichž prostřednictvím uchopujeme svět, a především z jeho poznámek o historické podmíněnosti významu uměleckých děl. Mým cílem bude dokázat, že jestliže jsou umělecká díla reprezentacemi a veškeré reprezentace jsou historické, pak jsou dějepisická pojednání historická stejně jako umělecké reprezentace.

1. Dantova filosofie dějin

Dantova filosofie dějin se objevuje především v textech obsažených v jeho první monografii *Analytical Philosophy of History*,⁵ v knize *Narration and Knowledge*⁶ a dále pak ve vybraných studiích z knihy *The Body / Body Problem*⁷ a několika článcích z padesátých a šedesátých let 20. století.⁸ V těchto textech předkládá Danto své názory na povahu historického vysvětlení a popisů užívaných k objasnění historických událostí, tematizuje jednotlivé ča-

4 Srov. Ankersmit, F., *Narrative and Interpretation*. In: Tucker, A. (ed.), *A Companion to the Philosophy of History and Historiography*. Chichester, Blackwell Publishing 2009, s. 199–208; Carr, D., *Time, Narrative, and History*. Bloomington – Indianapolis, Indiana University Press 1986; Roth, P. A., *The Past. History and Theory*, 51, 2012, No. 3, s. 313–339; Tucker, A., *Our Knowledge of the Past. A Philosophy of Historiography*. Cambridge – New York, Cambridge University Press 2009. V české filosofii je Dantovu přístupu k dějinám věnováno jen minimum pozornosti. Dantovu knihu *Analytical Philosophy of History* (Cambridge, Cambridge University Press 1965) stručně zmiňuje ve vlastní monografii Stanislav Sousedík, který v této souvislosti uvádí, v jakém ohledu ho Dantova publikace inspirovala. Viz Sousedík, S., *Dějiny, dějepis, filosofie dějin*. Praha, OIKOYMENH 2019. Na Slovensku se Dantově pojetí narativu a narativních vět věnuje soustavněji Eugen Zeleňák. Srov. Zeleňák, E., *Konštruktivismus a pluralita v histórii*. Ružomberok, Verbum 2011, s. 16–33.

5 Danto, A. C., *Analytical Philosophy of History*, c.d.

6 Danto, A. C., *Narration and Knowledge*, c.d.

7 Danto A. C., *The Body / Body Problem*. Berkeley, University of California Press 1999.

8 Danto A. C., *On Historical Questioning*. *Journal of Philosophy*, 51, 1954, No. 3, s. 89–99; *tyž*, *On Explanations in History*. *Philosophy of Science*, 23, 1956, No. 1, s. 15–30; *tyž*, *The Problem of Other Periods*. *Journal of Philosophy*, 63, 1966, No. 19, s. 566–576; *tyž*, *Historical Language and Historical Reality*. *The Review of Metaphysics*, 27, 1973, No. 2, s. 219–259; *tyž*, *Narration and Knowledge*. *Philosophy and Literature*, 6, 1982, No. 1–2, s. 17–32.

sové roviny, tj. budoucnost, přítomnost a především minulost, a vyrovnává se s přístupy svých bezprostředních i vzdálených předchůdců náležejících jak k tradici kontinentální filosofie, tak k nově se rodící analytické filosofii dějin. Kniha *Narration and Knowledge* pak představuje rozšířené vydání *Analytical Philosophy of History*, přičemž původní text neprošel žádnou revizí, ale byly k němu pouze přidány tři nové kapitoly. V těchto knihách Danto usiloval o předložení vlastní koncepce, a vykročil tak ze stínu pouhé polemiky s konkurenčními teoriiemi.⁹ Pokud má být o Dantově filosofii dějin uvažováno jako o komplexním systému, pak se jeho jádro nachází v těchto dvou publikacích.¹⁰

9 Pokud jde o zmiňovanou polemiku, mám na mysli především Dantovo systematické vymezování se vůči přístupu Carla Gustava Hempela, jehož koncepce podnítila jeho zájem o logickou analýzu historiografických pojmů. Hempel v článku „The Function of General Laws in History“ obhajuje stanovisko, že v historiografii obecné zákony plní analogickou funkci jako v oblasti (přírodních) věd, přičemž obecným zákonem Hempel míní tvrzení v univerzální podmínkové formě, které je možné buď potvrdit, nebo vyvrátit empirickými závěry. V přírodních vědách i historiografii, tvrdí Hempel, funguje obecný zákon jako „spojení událostí v určitá schémata, k nimž obvykle odkazujeme jako k vysvětlení [explanation] a předpovědi“. Vysvětlení určité události U pak spočívá v doložení příčin, případně určujících faktorů události U, v případě předpovědi je naším úkolem na základě určujících faktorů predikovat budoucí události. Danto se snaží o korekci tohoto Hempelova stanoviska a obhajuje specifčnost historie, v níž – jak se domnívá – neplatí stejné zákony jako ve vědě. Podle Danta se v běžných situacích neodvoláváme na obecný zákon, ale využíváme tzv. tvrzení-protože [because-statements], která dokážou určitou událost propojit s nějakou předcházející událostí, která s ní souvisí. Srov. Hempel, C. G., The Function of General Laws in History. *The Journal of Philosophy*, 39, 1942, No. 2, s. 35–48. Dantovu reakci viz ve stati: Danto, A. C., On Explanations in History, c.d., s. 15–30.

10 V knize *Narration and Knowledge* se Danto snažil reagovat na publikace, které v padesátých letech minulého století zcela změnilly směřování filosofie vědy, a zamyslet se nad jejich důsledky v oblasti filosofie dějin. Rozhodující úlohu v redeskripci přístupu k povaze vědeckého bádání, tj. v odmítnutí názorů logických pozitivistů na sjednocenou vědu (tyto názory našly svůj výraz zejména v projektu „Mezinárodní encyklopedie pro sjednocenou vědu“, jejímž cílem bylo prosazovat myšlenku jednoty všech věd prostřednictvím publikací věnovaných této myšlence; encyklopedie má dva díly, v nichž je obsaženo celkem devatenáct monografií různých autorů, např. *Základy teorie symbolů* Charlese Morrisse, *Základy logiky a matematiky* Rudolfa Carnapa nebo *Struktura vědeckých revolucí* Thomase Kuhna), podle Danta sehrály následující tři publikace: *Filosofická zkoumání* Ludwiga Wittgensteina, *Patterns of Discovery* Norwooda Russella Hansona a *Struktura vědeckých revolucí* Thomase Kuhna. Tyto knihy narušovaly představu o jednotě věd tzv. zevnitř, protože jejich cílem nebylo rehabilitovat humanitní disciplíny, ale přehodnotit zásady věd přírodních. Kuhnova monografie znamenala podle Danta zásadní zvrat v uvažování o vědách především proto, že odkryla historickou podmíněnost přírodních věd. Z Kuhnových závěrů Danto následně vyvodil, že jsou to naopak přírodní, nikoliv humanitní vědy, které by měly projít zásadní proměnou, přičemž jejich výsledky by měly podléhat interpretaci stejně jako výsledky věd humanitních. Srov. Wittgenstein, L., *Filosofická zkoumání*. Přel. J. Pechar. Praha, Filosofia 2019; Hanson, N. R., *Patterns of Discovery: An Inquiry into the Conceptual Foundations of Science*. New York, Cambridge University Press 1958; Kuhn, T., *Struktura vědeckých revolucí*. Přel. T. Jeníček. Praha, OIKOYMENH 1997.

1.1 Narativ a vysvětlení

Ústředním pojmem Dantovy filosofie dějin je „narativ“¹¹ – explanační model filosofie dějin, který Danto charakterizuje prostřednictvím jeho funkce takto: „[Narativů] se užívá k vysvětlení změn a nejtýpističtější rozsáhlých změn, které se občas uskutečňují v nesmírně rozlehlých časových obdobích ve vztahu k jednotlivým lidským životům. Úkolem dějepisu je nám tyto změny odkrývat, uspořádat minulost do časových celků, vysvětlovat nám tyto změny a zároveň říkat, co se stalo, třebaže s pomocí takové časové perspektivy, jež na úrovni jazyka vyjadřují narativní věty.“¹²

Na obecné rovině představuje narativ formu historického vysvětlení, jehož charakter se podle Danta odkrývá například ve srovnání s kronikou. Cílem dějepiscectví je nejen poskytovat popis určitých významných událostí a změn, ale také je zasadit do širšího kontextu a především poskytnout jejich vysvětlení: „úkolem dějepisu je nám tyto změny odkrývat, uspořádat minulost do časových celků a vysvětlovat nám tyto změny a zároveň říkat, co se stalo“.¹³ Oproti tomu kronika pouze zaznamenává v chronologickém pořadí sled faktů, mezi kterými neexistuje spojitost, nebo přesněji: i pokud mezi jednotlivými událostmi (fakty) spojitost existuje, není cílem kronikáře tuto souvislost postihnout, a tudíž ani poskytnout nějaké vysvětlení toho, co se stalo. Kronika tak sice může být považována za relevantní zdroj informací o minulém dění, avšak na historiografii klademe vyšší nároky.

Úkolem historiografa je podat člověku vysvětlení, a tudíž musí nalézt jinou formu sdělení, než jakou užívá kronika. Touto formou je právě narativ. Účelem narativu je vysvětlovat, třídit a uspořádat jednotlivé informace a snažit se podat komplexnější popis té které události, přičemž jednotlivé události nabývají odlišných významů s ohledem na to, v jakém rámci jsou vyprávěny. Z tohoto úhlu pohledu se narativ podobá příběhu. Tato podobnost

11 Ačkoli Danto nakládá s pojmem narativ specifickým způsobem, není uvažování o historických faktech v rámci narativu ojedinělé a Danto ani nebyl prvním autorem, který s tímto termínem pracoval. Na tuto skutečnost upozorňuje např. David Carr ve své monografii *Time, Narrative, and History*, v níž řadí Danta bok po bok Mortona Whitea a W. B. Gallieho, kteří ve stejné době jako on začali o vztahu dějin a narativu také uvažovat. Srov. Carr, D., *Time, Narrative, and History*, c.d., s. 7. Narativní filosofie dějin se však i po tomto prvotním impulsu dále rozvíjela a její směřování v dalším období významně určovali jiní autoři, například Louis O. Mink, Frank Ankersmit a především Hayden White, jehož kniha *Metahistorie*, poprvé vydaná v roce 1973, je považována za nejzásadnější dílo daného proudu. Dantovo narativní chápání dějin se tak dnes do značné míry nachází ve stínu děl těchto slavnějších autorů. Srov. Ankersmit, F., *Narrative Logic. A Semantic Analysis of the Historian's Language*. Haag – Boston – London, Martinus Nijhoff Publishers 1983; White, H., *Metahistorie. Historická imaginace v Evropě devatenáctého století*. Přel. M. Kotásek. Brno, Host 2011. Nástin obecnější diskuse viz v: Kuukkanen, J.-M., *Postnarrativist Philosophy of Historiography*. London, Palgrave Macmillan 2015.

12 Danto, A. C., *Narration and Knowledge*, c.d., s. 255.

13 Tamtéž.

osvětluje, proč je věnována pozornost pouze některým událostem, a jiným nikoli, tj. proč jsou některé události z vyprávění vyloučeny. Pokud totiž uvažujeme o příbězích obecně, požadujeme po nich určitou míru soudržnosti. Hlavní téma či myšlenka určuje, jaké informace se budeme snažit v našem příběhu obsáhnout, a kontext, tj. celek příběhu, je na druhé straně tím, co spoluzodpovídá za zohlednění dané informace.

Na jiném místě Danto ilustruje tento způsob třídění faktů prostřednictvím otázky: „Co se stalo u soudního přelíčení?“ V tomto případě očekává popis chování soudce, řeči obhájců, shrnutí důkazů atp., ale nikoliv informaci o počtu much v soudní síni. Jestliže dotazovaný zmiňuje mouchu, lze předpokládat, že k tomu má důvod, totiž že se s ní stalo něco neobvyklého. Pokud k ničemu takovému nedošlo, není žádný důvod o mouše mluvit.¹⁴ Cílem tohoto Dantova příkladu není celý výklad odlehčit, ale upozornit na selektivní přístup k událostem, o nichž historik pojednává. Stejně jako je pravděpodobné, že se v soudních síních může objevit jedna či více much, došlo v dějinách k značnému množství událostí, o nichž neexistuje žádný záznam, protože nebyly z hlediska celku příběhu považovány za důležité.

Pokud jde o historické události, jde o to, že za účelem vysvětlení vyprávíme příběh, který má určitý začátek a konec, a naším cílem je vyplnit prostor mezi těmito dvěma časovými vrcholy: „Příběh je popisem, který budu označovat jako vysvětlení toho, jak se uskutečnila změna od začátku ke konci, přičemž jsou začátek i konec součástí explananda.“¹⁵ Těto definici pak odpovídá Dantův obecný model narativního vysvětlení:

- (1) x je F v čase t-1
- (2) v čase t-2 se x stane událost U
- (3) x je G v čase t-3¹⁶

přičemž (1) a (3) tvoří explanandum, tj. větu popisující vysvětlovaný jev, a (2) explanans, tj. větu obsahující požadované vysvětlení. Explanandum v případě narativu nepopisuje pouze událost, ale také její změnu, kdy vysvětlení odkazuje k původnímu stavu věci (explicitně či implicitně).¹⁷ Ačkoliv se Danto soustředí především na objasnění změn, je nutné předpokládat trvající

14 Tamtéž, s. 131.

15 Tamtéž, s. 234.

16 Tamtéž.

17 V případě implicitní reference má Danto na mysli případy užití predikátů, které nepřímo odkazují k původnímu stavu věci. V tomto kontextu uvádí příklad automobilu s promáčknutou karoserií. Výrok „automobil má promáčknutou karoserii“ vztahujeme k takové představě automobilu, kterou obvykle považujeme za standardní. Obeznamnost s významy predikátů „promáčknutý“ a „nepromáčknutý“ je pak nutnou podmínkou porozumění výroku. Tamtéž, s. 233.

identitu těch předmětů a událostí, o kterých hovoříme.¹⁸ Podle Danta nabývá historické vysvětlení formy narativu: „proto, že (1), (2) a (3) již jednoduše vytvářejí strukturu příběhu. Jde o začátek (1), prostředek (2) a konec (3).“¹⁹

Danto narativ a příběh neproblematicky srovnává, a to přesto, že pojem příběhu nijak nedefinuje a omezuje se pouze na uvedené konstatování o začátku, prostředku a konci, které naznačuje, že příběh chápe značně široce: jako pojem zahrnující veškerá vyprávění odpovídající této struktuře, a to bez ohledu na to, zda se jedná o příběh skutečný, či o historiky a drobné příběhy, které si vyprávíme v každodenním životě, nebo o příběhy smyšlené, s nimiž se setkáváme v literatuře, filmu a umění obecně, případně o příběhy náboženské či mytologické. Navíc, pokud jde o samu strukturu příběhu, podobají se narativ a příběh, jak se domnívám, pouze rámcově: v historickém narativu totiž Danto klade zásadní důraz na objasnění změny, což je požadavek, který v případech příběhů obecně nevznášíme. Tedy alespoň nevznášíme ho vždy. Například pokud jde o umělecká díla, tak od nich obvykle neočekáváme objasnění nějaké změny, ba je tomu spíše naopak: čekáme, jaké rozuzlení nám autor či autorka předestře. Samozřejmě, pomineme-li formální kvality díla, k nimž patří například práce s jazykem.

Zaměříme-li se například na žánr detektivních příběhů, tak by Dantově vymezení narativu odpovídaly jednotlivé epizody televizního seriálu *Colombo*, v nichž divák vždy již od počátku zná identitu vraha a následně sleduje počinání poručíka Colomba, tj. jeho výslechy podezřelých a snahu vraha usvědčit. Nahlíženo z perspektivy narativu: autoři seriálu divákům poskytují onen „prostředek“ příběhu, který má čtenáři prezentovat historik. Zcela jinak je tomu však v příbězích Agathy Christie o Herculu Poirotovi. Ty naopak v průběhu děje nejprve směřují k odhalení pachatele – a teprve na závěr Poirot vysvětluje, kdo měl jaký motiv a jak on sám k odhalení dospěl. Odhalování pachatele je tak lineární a příběh směřuje od začátku ke konci. V obou případech se tak sice jedná o příběh, který spadá do stejného literárního žánru, a přesto se mezi nimi vyskytují zásadní strukturální rozdíly.

Obecně však od umění nepožadujeme objasnění změn a jejich příčin, ale zážitek jiného charakteru, který spoluutváří nejen příběh sám, ale také literární kvality daného díla. Dantovo srovnání historického narativu s příběhem tak nelze chápat doslovně, ale spíše jako vodítko, které má sloužit k pochopení toho, jak historik prostřednictvím jazykových postupů jednotlivé události vysvětluje, tj. snaží se je zachytit v širším kontextu, který je třeba chápat jako určitý typ celku, jehož vlastnosti detailněji objasním v podkapi-

18 Tamtéž, s. 235.

19 Tamtéž, s. 236.

tole věnované významu. Prozatím se na okamžik zastavím u jazykové stránky historické práce.

1.2 Narativní věty

Pokud hovoříme o formách vysvětlení, je třeba mít vždy na paměti skutečnost, že k vysvětlením máme přístup pouze jakožto mluvčí určitého jazyka. Historické práce reprezentují (a vysvětlují) určité minulé události, avšak historik své sdělení může prezentovat pouze prostřednictvím slov a vět. Právě proto se Danto z pozic filosofie jazyka vztahuje také k větám, které se v dějepisických pracích objevují. Pokud čteme pojednání o nějaké historické události nebo osobnosti, setkáváme se samozřejmě s běžnými oznamovacími větami – např. „René Descartes se narodil v roce 1596“. Tyto věty, jež jsou nedílnou součástí naší běžné komunikace, nejsou z hlediska filosofie dějin zvlášť významné. Z tohoto důvodu Danto definuje zvláštní skupinu vět, které označuje jako narativní:²⁰ „jejich nejobecnější charakteristikou je, že odkazují [*refer*] přinejmenším ke dvěma časově odděleným událostem, přičemž popisují [*describe*] pouze [*jsou pouze o*] té dřívější z událostí, ke které odkazují.“²¹ Obvykle jsou pronášeny v minulém čase.

Narativní charakteristika zřetelně vystupuje na příkladu věty: „Třicetiletá válka začala v roce 1618.“²² Tato výpověď odkazuje jak k začátku války, tj. k roku 1618, tak k jejímu konci, tj. k roku 1648, přičemž je pouze o jejím začátku. Rok 1648 není ve větě explicitně zmíněn, ale je obsažen v pojmenování dané události, které vychází z délky trvání této války. Proč tato věta odkazuje právě k začátku dějinné události? Protože začátek je tím, co nás v tomto případě zajímá. Pokud bychom totiž k této výpovědi měli zformulovat otázku, zněla by takto: „Kdy začala třicetiletá válka?“ Jejím prostřednictvím bychom se dotazovali na rok 1618, ovšem nikoli na to, kdy daná válka skončila, případně jak dlouho trvala. Narativní typ věty se liší od běžné věty oznamovací, byť pronesené v minulém čase, jakou je např. věta o narození Reného Descarta, kterou jsem uvedla výše. Věta „René Descartes se narodil v roce 1596“ není větou narativní, protože nám poskytuje informaci pouze o jedné události, tj. o roku narození jednoho z nejvýznamnějších matematiků a filosofů 17. století.

Narativní věty se však v centru Dantovy pozornosti nenacházejí pouze jakožto jednotky komunikace, ale rovněž a především proto, že je jejich prostřednictvím možné odhalit otevřený charakter dějin. Jeho úvahu určuje

20 Problematice jazyka historického textu se Danto věnuje i jinde. Srov. Danto, A. C., *Historical Language and Historical Reality*, c.d., s. 219–259.

21 Danto, A. C., *Narration and Knowledge*, c.d., s. 143.

22 Tamtéž, s. 152.

zdánlivá samozřejmost, která se však vyjevuje jakožto klíčová. Jde o to, že větu „třicetiletá válka začala v roce 1618“ nemohl nikdo vyslovit dříve než v roce 1648, protože nikdo nemohl předjímat, jak dlouho bude tato válka trvat. Současníci dané události mohli konstatovat jen to, že v roce 1618 začala válka, ale nemohli vědět, že půjde o válku třicetiletou. V narativních větách se zrcadlí – v Dantově pojetí filosofie dějin zcela zásadní – skutečnost: člověk, který se k nějaké události vztahuje jako k jemu minulé, je ve výhodě oproti současníkovi dané události. To je zapříčiněno právě principiální otevřeností dějin.

1.3 Dantovo pojetí významu dějinných událostí

Výše zmíněná výhoda je dána tím, že se význam dané události odhaluje až zpětně. Podle Danta totiž není možné význam vyvázat z určitého celku. Historické události nabývají svého významu teprve až „s referencí k nějaké delší časové struktuře, jejíž jsou součástí“.²³ S podobným typem významu se setkáváme např. v literatuře, kdy se nám určitá událost zaznamenaná v textu zpočátku může jevit jako bezvýznamná. Avšak rozhodnout, zda význam měla nebo neměla, je možné pouze retrospektivně, tj. až když dočteme poslední stránku knihy.²⁴ Význam jednotlivých epizod je možné posoudit pouze v celku románu, ovšem v okamžiku, kdy příslušnou pasáž čteme poprvé, celek díla k dispozici nemáme, a tudíž nás až završení událostí mnohdy donutí k přehodnocení našeho prvotního stanoviska.²⁵

V této souvislosti se mi jeví vhodné připomenout srovnání detektivních příběhů Colomba a Poirota, které jsem zmiňovala výše v kontextu rozlišení mezi příběhem a narativem. Poirotovo shrnutí toho, jak dospěl k odhalení pachatele, v sobě totiž obsahuje zpětná vysvětlení jednotlivých, zdánlivě bezvýznamných epizod, a jedná se tudíž o zjevnou ilustraci Dantova „románového“ odhalování významu. A toto pojetí významu nachází podle Danta své uplatnění i v oblasti historie. Procesuální charakter četby nám umožňuje nahlédnout, že význam není ničím fixním, ale že se naopak proměňuje v čase. Pokud jde o celek románu, budoucí události, epizody a pohnutky hlavních hrdinů staví epizodu do nového světla. Zdánlivá maličkost se může ukázat jako rozhodující moment obratu, a naopak pasáže, které jsme považovali z hlediska výstavby díla za stěžejní, se mohou vyjevit jako podružné. Zatímco v případě literatury má Danto na mysli celek jednoho románu nebo literární série, pokud jde o historika, uvažuje o mnohem širší škále dat, která se rozpíná od minulosti přes přítomnost až po budoucnost. A právě tato

23 Tamtéž, s. 8.

24 Tamtéž.

25 Tamtéž.

rozdílná šíře dat je problematická. Zatímco čtenář může knihu kdykoli otevřít a přečíst si příběh od začátku do konce nebo rovnou nalistovat na konec knihy a zjistit „jak to všechno dopadlo“, historik takové privilegium nemá, budoucnost je mu nepřístupná.

Tato skutečnost je pro Dantovu koncepci klíčová. Nikoli snad proto, že by si Danto jako první povšiml, že je budoucnost otevřená a nejsme ji schopni předvídat, ale proto, že budoucnost označil za integrální součást dějinného zkoumání. Tímto tvrzením se totiž zásadně vymezil vůči předpokladu, že úkolem historika je rekonstruovat minulé události tzv. „zevnitř“, tj. z perspektivy přímých účastníků těchto událostí.²⁶ Tento přístup se nezakládá pouze na analýze dostupných pramenů, ale využívá rovněž empatie, již chápe jako relevantní metodologický nástroj. Dantovo pojetí historiografie však nebere empatii v potaz, protože podle něj budoucí události prostupují do minulosti, kterou mají moc přetvářet: „Pozdější události, které jsou s těmi dřívějšími vnitřně spojeny prostřednictvím narativní ligatury, umožňují přepsání dřívějších událostí způsobem, který byl současníkům dané události nepřístupný, ať už se jí účastnili, nebo neúčastnili.“²⁷

Pro události, které prožíváme, je typické, že o nich nevíme, jak dopadnou. A právě z tohoto důvodu nejsme v pozici, která by nám umožňovala odhalit či dohlédnout jejich význam. Danto nijak nerozpouští, že dané události měly na život svých aktérů mnohdy zásadní vliv, tvrdí však, že to s objektivním významem těchto událostí nijak nesouvisí. Objektivní význam se totiž, jak ilustroval výše uvedený příklad četby, odhaluje až retrospektivně. A právě vědomí jejich završení (vzhledem k budoucím událostem) odlišuje perspektivu současníka dané události, tj. perspektivu pouhého pozorovatele, od perspektivy historika, který k faktům přistupuje s odstupem. Retrospektivní poznání je podle Danta pro dějepisectví typické.²⁸ V Dantově filosofii dějin má absolutní platnost a je jej nutné vztahovat i k samé interpretaci historika. Ukazuje se totiž, že historik, který má relativně menší odstup od dané události, se nachází v určité nevýhodě vůči historikovi vzdálenější budoucnosti, jehož časová perspektiva se znovu posunula. Tato skutečnost vysvětluje neustálou potřebu revidovat minulost a přicházet s novými interpretacemi minulých událostí. Zároveň to znamená, že k minulým událostem neexistuje jeden přístup, který by byl privilegovanější než druhý, protože budoucnost je pro všechny a za všech okolností otevřená.²⁹

26 Tamtéž, s. 285.

27 Tamtéž, s. 294.

28 Tamtéž, s. 296.

29 Tamtéž, s. 297.

2. Historická podmíněnost narativních rámců

V úvodu této studie jsem uvedla, že je mým cílem ukázat, že k reinterpretaci historických událostí nedochází pouze z toho důvodu, že se neustále dějí nové a nové věci, které je k minulosti možné – a často i nutné – vztahovat, ale také proto, že historicky podmíněné jsou i samy rámce či příběhy, v nichž o těchto událostech pojednáváme. A právě tato historická podmíněnost obou zapříčiňuje, že stejným historickým událostem připisujeme v různých dobách různé významy. Danto sám se historické podmíněnosti kontextů užívaných v historiografii explicitně nevěnuje, neklade si otázku po tom, jak je tento kontext utvářen či jakým způsobem akcentuje a ovlivňuje příčinnou souvislost mezi objasňovanou historickou událostí a nějakou událostí novou, jež sama automaticky daný kontext rozšiřuje a proměňuje, neboť odsouvá konec, a rozšiřuje tudíž prostor, který je třeba vysvětleními vyplnit.

Zmiňuje však ještě jeden podstatný a pro mou argumentaci zásadní ohled, ve kterém se příběh a narativ podobají, tj. fakt, že forma příběhu zásadně ovlivňuje to, které skutečnosti a aspekty do svého vysvětlení historik zahrne a které naopak vyloučí, protože s jím prezentovanými událostmi nesouvisí. Tento ohled ilustroval Danto pomocí příkladu s mouchou v soudní síni, kterou není třeba zmiňovat, pokud do děje nijak nezasáhla. Pokud budu Dantův příběh rozvíjet, tak by moucha své místo ve vyprávění měla například tehdy, kdyby ji někdo z účastníků přelíčení vdechnul, začal se dusit a muselo dojít k přerušení soudního jednání. V takovém případě by moucha byla jedním z hlavních aktérů celého příběhu, který by se bez zmínky o ní neobešel.

Je ovšem třeba vzít v potaz i to, že v úvaze o soudržnosti narativu Danto opomíjí i jeden podstatný aspekt: perspektivu či hledisko historika. Tím nemíním osobní názor autora dané práce na konkrétní událost, ale volbu hlediska, ze kterého hodlá k tématu přistupovat, či obecně: volbu tématu a šíře, v níž je pojednáváno. To, jak k určitému tématu přistupujeme, či dokonce, jak je k němu vůbec myslitelné přistupovat, se totiž rovněž proměňuje v čase. Určitá témata, jimž je v současnosti věnována v rámci odborného i společenského diskursu pozornost, nebyla totiž v minulosti vůbec objevená nebo byla často buď záměrně potlačovaná, anebo považována za natolik marginální, že historikům jejich nastolení ani nepřišlo na mysl. Nebo řečeno jinými slovy: přístup autora dějepisického pojednání se utváří v širším společenském rámci, který determinuje, zda a jak bude určité konkrétní téma zpracováno. Takto lze uvažovat například o historickém zobrazení aktivní role žen a o vysvětlení jejich postavení obecně, či o přístupu k etnickým či sexuálním menšinám atp. – jde o osoby či osobnosti, kterým dříve buď vůbec nebyl v historických pracích věnován prostor, nebo byla jejich role často interpretována v souladu s dobovou konvencí. Jinými slovy, historicky pod-

míněná je nejen volba hlediska či rámce, z něhož bude k látce přistupováno, ale také samo její zpracování.

2.1 Historičnost reprezentací a filosofie umění

Přestože takto Danto o historických pracích explicitně neuvažuje, má tato interpretace podle mého názoru oporu v jeho textech, a dokonce i v samotném *Narration and Knowledge*. V této knize Danto konstatuje, že svět je systémem reprezentací, přičemž pojem reprezentace pojímá natolik široce, aby byl schopen obsáhnout vědecké teorie, popisy a vysvětlení historických událostí, případně umění. Danto tvrdí, že *veškeré* tyto reprezentace jsou ze své podstaty historické.³⁰ Narativ pak představuje jeden ze základních způsobů, jimiž je možné svět, jeho podobu, zachytit.³¹ Tato tvrzení je třeba chápat tak, že se samy reprezentace, v našem případě pojednání o historických událostech, nejen proměňují v čase, ale především z nich lze charakter té které dějinné doby vyčíst.

Historičnost či dějinná podmíněnost, kterou má Danto na mysli, vystupuje nejzřetelněji na pozadí jeho úvah týkající se filosofie umění. Danto považuje umělecká díla za neprůhledné fenomény – a v tomto smyslu je staví do protikladu k transparentním reprezentacím, mezi něž řadí běžná jazyková vyjádření a neumělecké reprezentace.³² Jejich funkce se totiž vyčerpává tím, že zprostředkují příjemci nějakou informaci. Umělecká díla na sobě oproti tomu nesou stopy rukopisu svého autora, případně historické doby, ve které dané dílo vzniklo. Tuto vlastnost umění Danto ilustruje na příkladu rytiny zobrazující spisovatele Charlese Dickense, která často doprovázela vydání jeho knih. Přestože máme v tomto případě co do činění s portrétem konkrétního člověka, neposkytuje nám tato rytina přesnou zprávu o jednotlivých rysech Dickensovy tváře. Proporce jeho obličeje jsou totiž podle Danta přizpůsobeny konvencím a pravidlům viktoriánského portréту, který charakter kresby determinoval.³³ A právě tato pravidla lze z dané rytiny vyčíst.

30 Tamtéž, s. 171. O Dantově pojetí reprezentací detailněji pojednává Frank Ankersmit, který Dantův přístup označuje za substituční teorii reprezentace, v níž reprezentace stojí na místě či zastupuje nějaký jinak nepřítomný fenomén, avšak nezakládá se na podobnosti (i když jednotlivé reprezentace mohou vykazovat podobnost s tím, co zastupují). Srov. Ankersmit, F., Danto on Representation, Identity, and Indiscernibles. *History and Theory*, 37, 1998, No. 4, s. 44–70. Stejný argument F. Ankersmit předkládá i ve stati „History and the Tragedy of Human Existence“, c.d., s. 175–190. K významu reprezentace pro Dantovu filosofii obecně srov. Rollins, M., Introduction. In: týž (ed.), *Danto and His Critics*. 2nd edition. Chichester, Wiley-Blackwell 2012, s. 1.

31 Danto, A. C., *Narration and Knowledge*, c.d., s. xiii.

32 Danto, A. C., *The Transfiguration of the Commonplace. A Philosophy of Art*. Cambridge, MA, Harvard University Press 1981, s. 188.

33 Tamtéž, s. 163.

V *The Transfiguration of the Commonplace* je pro Danta podstatné objasnit, jak tato skutečnost prostupuje do našeho vnímání konkrétního uměleckého díla. Z hlediska tohoto mého textu je však důležitější fakt, že se v uměleckém díle otiskuje „vidění“ dané doby. Danto naznačuje, že kdyby byl Dickensův portrét pořizován v současnosti, tak by vypadal zásadně odlišně, pravděpodobně by byla zvolena portrétní fotografie, ze které by však, jak je třeba dodat, bylo naopak možné vyčíst ledacos o způsobech zobrazení a konvencích naší současnosti.

Podobný příklad formuluje Danto i ve své esejí „Konec umění“,³⁴ a to v kontextu úvahy o budoucí podobě uměleckých děl. V jejím rámci zmiňuje i představy o budoucnosti a jejím zobrazení, přičemž zdůrazňuje, že tyto představy vypovídají spíše o našem přítomném okamžiku než o čemkoli jiném. Tuto svou tezi ilustruje prostřednictvím publikace Alberta Robidy *Le vingtième siècle*, v níž se autor roku 1882 snažil ukázat, jak bude svět vypadat v roce 1952. O této knize Danto konstatuje: „Robidovy obrazy jsou plny divů budoucnosti, jako jsou le téléphonoscope, létající stroje, televize, metropole na mořském dně. Ale obrazy samy patří době svého vzniku, stejně jako mnohé z toho, co ukazují. Robida si představoval, že budou existovat nebeské restaurace, k nimž budou jejich návštěvníci cestovat ve vzduchem nadnášených dopravních prostředcích. Avšak tato odvážně anticipovaná stravovací zařízení sestávají z ornamentálních kování onoho typu, jež si vybavujeme v souvislosti s Les Halles či Gare St. Lazare, a proporcerami a dekorativním zpracováním se velmi podobají parníkům, jež v oněch dobách brázdily Mississippi.“³⁵

V „Konci umění“ se tedy Danto prostřednictvím této úvahy snaží prokázat, že je vývoj umění nepředstavitelný a že predikovat charakter jednotlivých uměleckých děl, směrů či druhů nemá smysl, protože se naše úvahy pohybují pouze v rámci daném formami, které již máme k dispozici a které nám jsou dobře známé. Podle Danta „nic nenáleží své době tak jako dobová nahlednutí do budoucnosti“, přičemž budoucnost chápe jako „zrcadlo, v němž můžeme spatřit jen sami sebe“.³⁶ Ačkoli se mé pojednání netýká budoucnosti, ale minulosti, jsem přesvědčena, že se přítomnost zrcadlí analogicky i v našich úvahách o minulém dění.

2.2 Životní formy a jejich otisky v reprezentacích

Zaměříme se nyní na Dantovu zajímavou a originální interpretaci známé formulace Ludwiga Wittgensteina, podle níž „představit si určitou řeč znamená

34 Danto, A. C., Konec umění. Přel. T. Hříbek. *Estetika*, 35, 1998, č. 1, s. 1–18.

35 Tamtéž, s. 1.

36 Tamtéž.

představit si určitou životní formu“.³⁷ Danto toto vyjádření vyjímá z kontextu úvah o řeči a jazyce, parafrázuje ho a zdůrazňuje, že platí rovněž pro umění, kdy „představit [si] umělecké dílo znamená představit si životní formu, ve které hrálo určitou roli“.³⁸ Umělecká díla pak nabývají různého významu v různých dějinných dobách, a pokud má být naším cílem je interpretovat, musíme přihlížet nejen k jejich smyslově vnímatelným vlastnostem, ale také – a především – k okolnostem jejich vzniku, historickému a společensko-kulturnímu kontextu, který propůjčuje tomu kterému dílu konkrétní význam. Jak plyne z Dantových poznámek o Robidově vizi, naše imaginace a lokace v dějinách nám neumožňuje si představit budoucí životní formy. A přestože máme jistý přístup k minulým životním formám, náš vztah k nim se proměňuje a nemůžeme je, jak Danto dále objasňuje, prožívat způsobem, jakým je prožívali jejich současníci. To je zapříčiněno tím, že nemáme přístup k systému významů, který byl lidem minulosti vlastní.³⁹

Úvaha o životních formách se zdá jít proti Dantovu důrazu na retrospektivní charakter dějin, tj. proti jeho tezi, že význam jednotlivých událostí nelze adekvátně pochopit jinak než z odstupů. Avšak tato tenze je pouze zdánlivá a nezakládá se na rozdílu mezi uměním a historií, ale na diferencii mezi porozuměním a uchopením významu a přímým prožíváním. V případě umění totiž Danto rozlišuje mezi interpretací, tj. uchopením významu konkrétního díla, a jeho estetickým oceňováním, přičemž zdůrazňuje, že korelátém významu je právě interpretace.⁴⁰ A podobně klade důraz i na odhalování významu jednotlivých historických událostí. Připomenu-li rozlišení mezi prací historika a kronikáře, tak cílem dějepiseckého pojednání je poskytnout vysvětlení a objasnit, jaký měla určitá událost význam, přičemž tento význam má být následně zachycen v narativu. A jestliže umělecká díla – bez ohledu na jejich námět, styl či umělecký druh – vypovídají o historické době, v níž vznikala, či přesněji: nesou na sobě stopy dané doby, a jestliže Danto považuje za historické *veškeré* reprezentace, tj. i reprezentace minulosti, a navíc pojímá narativ jako jeden ze základních prostředků reprezentace, pak musí být i narativy veskrze historické.

Historické narativy tak v sobě analogicky otiskují rukopis svého autora, ale také – a především – doby, případně prostředí, v nichž vznikly. Ze starších

37 Wittgenstein, L., *Filosofická zkoumání*, c.d., s. 22.

38 Danto, A. C., *Po konci umění*. Přel. Š. Lojdová. Praha, Academia 2021, s. 301.

39 Tamtéž, s. 302.

40 Dantův přístup k interpretaci je komplexní a na jeho detailní vysvětlení zde nemám dostatek prostoru. Interpretace má podle Danta v umění konstitutivní funkci v tom smyslu, že určuje: 1) že se jedná o umělecké dílo, a 2) jaký je jeho význam. Více k této problematice viz Danto, A. C., *The Transfiguration of The Commonplace. A Philosophy of Art*, c.d.; též týž, *The Appreciation and Interpretation of Works of Art*. In: týž, *The Philosophical Disenfranchisement of Art*. New York, Columbia University Press 2005, s. 23–46; a týž, *What Art Is*. New Haven – London, Yale University Press 2013.

historických prací lze vyčíst nejen to, jaký význam byl příslušným historickým událostem v minulosti připisován, ale také se z nich lze mnoho dozvědět o povaze společnosti té které doby. To, jaké události jsou do vysvětlení zahrnuty, totiž není motivováno pouze příčinnými souvislostmi, ale také a především tím, jaká témata jsou v dané době považována za důležitá, kterým osobám či osobnostem je věnována pozornost – a naopak, které skupiny obyvatel se nacházejí mimo záběr a zájem historiků. V dějepisecských pracích se zrcadlí například úloha církve, státní zřízení či síla konkrétního panovníka, v nedávnější minulosti pak demokratičnost či naopak nesvoboda v určité zemi. Tím způsobem, jakým Danto hovoří o viktoriánství portrétu Charlese Dickense, je možné hovořit i o viktoriánství dobových textů, a to nejen literárních, ale také odborných (v našem případě dějepisecských prací).

Jak jsem již zmínila, v určitých dobách se objevují nová témata a problémy, které lze využít při výzkumu historického materiálu. Toto tvrzení však nevyklučuje, že historik hledá „své téma“ v již dostupné literatuře z oblasti, které se hodlá věnovat, tj. že hledá mezeru, kterou by mohl jeho příspěvek zaplnit. Avšak ani v tomto případě se nevěnuje pouze kauzalitě a vztahu minulých událostí k oněm novějším, ale zaměřuje se na již hotové narativy a již podaná vysvětlení. Do jeho vlastního narativu tak vstupují, byť často nepřímou, konkurenční historické narativy, přestože má jeho vyprávění logickou strukturu odpovídající Dantově teorii.

To, že se Danto nevěnuje problematice utváření historických narativů, lze podle mého názoru připisovat zaměření jeho filosofie dějin a tomu, jak vymezil předmět a účel práce historika a jakou funkci vzhledem k tomuto účelu plnil narativ. Připomenuli jsme již výše řečené, tak historik má podávat vysvětlení minulých událostí, přičemž narativ a narativní věta představují prostředek, jimiž toto vysvětlení sděluje čtenáři. Součástí Dantovy filosofie dějin je navíc kritika tzv. substantivní filosofie dějin, kterou on sám spojoval především s německým idealismem⁴¹ a kterou považoval za příliš ambiciózní, protože má podle jeho názoru tendenci domýšlet a předvídat na základě minulosti události budoucí.⁴² Do protikladu k ní staví analytickou filosofii dějin usilují-

41 Filosofka Lydia Goehrová upozorňuje na fakt, že z historického pohledu je tento přístup spojován s německým idealismem a především s Hegelovou filosofií, a zdůrazňuje, že pod pojem substantivní filosofie dějin podřazujeme veškeré varianty světových dějin [Weltgeschichte], bez ohledu na to, jaké pojmenování pro tento přístup volíme. Goehr, L., *The Pastness of the Work: Albert Speer and the Monumentalism of Intentional Ruins*. In: Auxier, R. E. – Hahn, L. E. (eds.), *The Philosophy of Arthur C. Danto*. Chicago, Open Court 2013, s. 347. K alternativnímu čtení Hegelovy filosofie dějin srov. Koblížek, T. – Roreitner, R. (eds.), *Hegel ve Francii. Francouzská recepce Hegelovy filosofie času*. Praha, OIKOYMENH 2018, především studie Bernarda Bourgeoise a Catherine Malabouové obsažené v tomto výboru.

42 Danto, A. C., *Narration and Knowledge*, c.d., s. 9; s. 169–170. Za typický příklad tohoto typu uvažování lze považovat tezi Francise Fukuyamy, který prohlašoval, že liberální demokracie je konečným typem státního zřízení. Srov. Fukuyama, F., *Konec dějin a poslední člověk*. Přel. M. Prokop. Praha, Rybka Publishers 2002.

cí o vymezení logické struktury tvrzení a vysvětlení, jež jsou v historiografii užívána.⁴³ K narativu je tak přistupováno z hlediska této logické struktury, a především významu určité události, a tudíž otázka, jak do významu události vstupuje sám historik, nevyvstává. Přesto je o tomto tématu, vzhledem k Dantovu přesvědčení o historické podmíněnosti samotných reprezentací, třeba uvažovat.

Závěr

Na úvod této práce jsem citovala úryvek z Hegelovy knihy *Základy filosofie práva*: „Jestliže filosofie maluje svou šed šedě, pak zestárla jedna podoba života a šedou šedí ji nelze omladit, nýbrž jen poznat; Minervina sova začíná létat teprve za soumraku.“⁴⁴ Při tom jsem vyjádřila názor, že tato formulace vystihuje povahu Dantovy filosofie dějin. Poté co jsem její základní předpoklady výše vložila, by mělo být zřetelnější, z jakého důvodu zastávám tento názor. Význam jednotlivých historických událostí je podle Danta neustále přehodnocován vzhledem k budoucím událostem, a tudíž jsme všichni (nejen historikové, ale také my laici) ve stejné pozici jako Minervina sova. Skutečnost, že je nám budoucnost nepřístupná, a tudíž jsou dějiny principiálně otevřené, nepředstavuje v Dantově filosofii dějin triviální observaci, ale naopak klíčový předpoklad, který determinuje autorův přístup k problematice historického vysvětlení a povahu jeho filosofie dějin jako celku. Budoucnost musí být považována za integrální součást zkoumání dějin v tom smyslu, že budoucí události zpětně dotvářejí ráz událostí minulých, či přesněji: budoucí události prostupují vysvětlení událostí minulých, jejichž význam se vzhledem k budoucnosti neustále proměňuje (nebo se přinejmenším proměňovat může). Z této základní premisy Dantovy filosofie dějin pak vyplývá, že o významu historických událostí nelze uvažovat jako o něčem fixním, ale naopak je třeba zohlednit jeho proměnlivost.⁴⁵

Nadto je třeba brát důsledně v potaz – jak jsem se snažila ukázat – i historickou podmíněnost narativů, které se v dějepisectví užívají. I ty jsou, vzhledem k Dantovu pojetí reprezentace, historické, tj. zrcadlí se v nich pravidla,

43 Více o tomto přístupu viz Roth, P., *Analytic Philosophy of History: Origins, Eclipse, and Revival. Graduate Faculty Philosophy Journal*, 37, 2016, No. 2, s. 352.

44 Hegel, G. W. F., *Základy filosofie práva*, c.d., s. 32.

45 Na tento problém naráží i Frank Ankersmit, který jej řeší v souvislosti s pojetím pravdy. Pokud hovoříme o historické pravdě, lze ji uchopit pouze *ex post facto*, a tudíž jí nemá smysl hledat v minulosti. Hledání historické pravdy však naráží i na další úskalí: jakmile jsme ji schopni formulovat, posuneme se v čase dál, což podle Ankersmita určuje nejen náš vztah k pravdě, ale především k nám samým, protože to, co určuje náš život, je už za námi. Srov. Ankersmit, F., *History and the Tragedy of Human Existence*, c.d., s. 188–189.

konvence a obecný obraz soudobé společnosti. Jak jsem se pokusila objasnit prostřednictvím analogie s uměleckým dílem, otisk či stopy tohoto obrazu je možné nalézt v narativu samém. Redeskripce jednotlivých historických událostí tak probíhá na dvou rovinách zároveň a význam se proměňuje: 1) vzhledem k událostem kauzálně souvisejícím a 2) vzhledem k proměňujícímu se stavu společnosti, v níž se daný historický narativ formuluje. Budoucnost a přítomnost tak umožňují nejen nastolovat témata, jimž nebyl v minulosti věnován prostor, ale také vztahovat historické události k problémům a tématům, která v současnosti rezonují. Budu-li parafrázovat Dantovu tezi z „Konce umění“, dle níž „nic nenáleží své době tak jako dobová nahlédnutí do budoucnosti“, lze konstatovat, že své době náležejí i nahlédnutí do minulosti, kdy sebe sama můžeme spatřit i v interpretacích historických událostí.